

Tekstivastine

Oppimisvaikeuksien pysyvyys ja niiden yhteys aikuisuuden elämänkulkuun -podcast

Tuija Aro ja Tiina Siiskonen

Tiina: Minä olen Tiina Siiskonen. Haastattelen tässä podcastissa psykologian tohtoria, dosentti Tuija Aroa, joka on toiminut vastuullisena tutkijana mielenkiintoisessa ja aika ainutlaatuisessakin tutkimushankkeessa. Kerrotko Tuija millaisesta tutkimushankkeesta on kyse?

Tuija: Joo. Tässä on kyse sellaisesta tutkimushankkeesta, jossa on seurattu ihmisiä harvinaisen pitkään. Nämä ihmiset ovat sellaisia, jotka ovat lapsena käyneet Niilo Mäki Instituutin yhteydessä olevassa oppimisvaikeustutkimuskeskuksessa tutkimuksissa, koska heillä on ollut oppimisessa jotain vaikeutta, jota on haluttu enemmän selvittää. He ovat siis käyneet kliinisessä tutkimuksessa, ja heidän vanhempansa ovat silloin antaneet luvan käyttää aineistoa tutkimustarkoituksiin.

Tuossa joitakin vuosia sitten katsottiin, ketkä oppimisvaikeustutkimuslinikalla käyneistä ihmisistä olisivat nyt jo yli 20-vuotiaita, ja heitä alettiin tutkia kahdellakin eri tavalla: Kelasta saatiin rekisteriaineistoa anonymisti näihin ihmisiin ja heidän kontrolleihinsa liittyen ja osa heistä kutsuttiin paikan päälle aikuisiän seurantatutkimuksiin. Kyseessä oli siis tällainen aikuisikään liittyvä tutkimus oppimisvaikeuksista.

Tiina: Miksi tällainen seurantatutkimus on ollut tarpeen, koska ilmeisesti yhtenä rahoittajana on Kela?

Tuija: Joo. Kela rahoitti tätä tutkimusta peräti kolme vuotta ja nyt vielä hieman lisääkin. Tietysti Kelan intressi on varmaan siinä, että nämä ihmiset ovat niitä, joilla saattaa olla riski Kelan asiakkuuteen monessa mielessä. Mehän tutkimme juuri etuisuuksia tai tukia, joita nämä ihmiset ovat saaneet Kelan kustantamana. Se on siis varmaankin Kelan rahoituksen intressi.

Tutkimuksellisesti, kliinisesti tai pedagogisesti ajatellen tämä tutkimus on mielestäni tärkeää sen takia, että me tiedämme loppujen lopuksi melko vähän siitä, mitä tapahtuu aikuisuudessa

ihmisille, joilla on lapsena todettu oppimisvaikeuksia. Ei ole kauaa siitä, kun ajateltiin, että oppimisvaikeudet liittyvät vain kouluikään. Nyt toki jo tiedetään, että ne jatkuvat aikuisuuteen, mutta ei tiedetä sitä, kenellä ne jatkuvat, missä muodossa tai mikä ennustaisi sitä, miksi ne jatkuvat. Emme tiedä myöskään sitä, mitä muuta sellaista näiden ihmisten elämään kuuluu, mitä ei välttämättä kuulu kontrolli-ihmisten elämään. Näitä asioita me halusimme selvittää.

Tiina: Sanoit, että aineistoa on kerätty useammallakin tavalla. Millaisesta aineistosta tässä nyt on kyse?

Tuija: Joo. Meillä on nyt siis noin 500 lasta poimittuna oppimisvaikeustutkimuskeskuksen aineistosta ja Väestörekisterikeskus on poiminut jokaiselle heistä viisi kontrollihenkilöä. Näille noin 3000 ihmiselle on ostettu Kelasta rekisteriaineisto, josta pystytään katsomaan, miten oppimisvaikeusdiagnoosin lapsena saaneet eroavat heidän kontroleistaan. Aineisto on todellakin anonyymi, eli emme pysty yhdistämään sitä lapsuuden tutkimusaineistoon. Sinne on kuitenkin säilytetty muutamia sellaisia muuttujia, jotka kertovat, onko henkilö tyttö vai poika, onko hänen oppimisvaikeustyyppinsä lukivaikeus, matikkavaikeus vai niiden yhdistelmä tai onko lapselle todettu tarkkaavaisuushäiriötä tai käytöshäiriötä. Tämä on siis sellainen iso aineisto.

Lisäksi 48 sellaista ihmistä, jotka ovat lapsena saaneet lukivaikeusdiagnoosin, kutsuttiin aikuisiän seurantaan. Heidän vaikeutensa lapsuudessa oli melko puhdas lukivaikeus, eli heillä ei lapsena todettu mitenkään isoa matikkavaikeutta tai tarkkaavuushäiriötä. Sen lisäksi saimme paikalle myös 37 kontrollihenkilöä. Tämä on niin sanotusti pienempi aineisto tai yksilötutkimusaineisto. Tutkimus jatkuu niin, että seuraavaksi olisi tarkoitus kutsua paikalle niitä henkilöitä, joilla oli lapsena matikkavaikeus.

Tiina: Minkä ikäisiä lapsina tutkimuksissa olleet olivat?

Tuija: Aikuisuudessa?

Tiina: Lapsuudessa. Varmaan alakouluikäisiä?

Tuija: Alakouluikäisiä. Klinikalla käyvät ihmiset ovat keskimediaaniltaan neljäsluokkalaisia, pääosin ehkä 2.-5.-luokkalaisia. Joukossa on myös muutama seitsemäsluokkalainen ja muutama ekaluokkalainen.

Tiina: Ja aikuiset olivat nuoria aikuisia?

Tuija: Joo, se ikähaitari oli melko iso, eli nuorin oli tässä yksilöseuranta-aineistossa 20-vuotias ja vanhin 39-vuotias.

Tiina: Mainitsit, että heillä oli useammanlaisia vaikeuksia.

Tuija: Joo. Rekisteriaineistossa oli mukana sellaisia henkilöitä, joilla oli myös matikkavaikeus tai sekä luki- että matikkavaikeus. Tässä yksilöseuranta-aineistossa olemme tutkineet tois-
taiseksi vain henkilöitä, joilla on lukivaikeus.

Tiina: Sen lisäksi heillä oli vaikeuksia tarkkaavuudessa?

Tuija: Joo, tai meillä on tieto, onko vaikeutta ollut.

Tiina: Miten he sitten ovat pärjänneet elämässään?

Tuija: Se ei olekaan ihan yksiselitteistä. Ehkä hyvänä asiana voisin sanoa yksilöseuranta-aineistosta, että yli puolen lukutaito oli parantunut niin, että se ei enää täyttänyt selkeän lukivaikeuden kriteeriä aikuisuudessa. Tämä kriteeri oli puolitoista hajontaa alle keskiarvon. Tavallaan voitaisiin ajatella, että merkittävällä osalla lukivaikeus helpottaa. Kolikon toinen puoli on se, että noin 40 % täytti tämän aika rajunkin kriteerin, eli lukivaikeus oli selkeästi heikompaa. Jos katsotaan yksilöitä, aineistossa ei tainnut olla kuin kaksi henkilöä, jotka olivat yhtä hyviä lukijoita kuin keskimäärin kontrollit. Lukivaikeus vaikuttaa siis hyvin pysyvältä, jos ajatellaan aikuisuuden tilannetta.

Tiina: Entä sitten kouluttautuminen, millaiset tekijät selittävät kouluttautumista tai koulutustasoa?

Tuija: Ensinnäkin rekisteriaineistosta käy ilmi, että lapsuuden oppimisvaikeudella oli yhteys siihen, että kouluttautuminen oli jäänyt peruskouluun eikä kouluttautumista ollut sen jälkeen ainakaan vielä hankittuna. Yksilöaineistoa katsottaessa nähtiin myös se, että niillä, joilla oli lapsena ollut lukivaikeus, koulutustaso oli heikompi. Kun verrattiin heikosti kouluttautuneita lukivaikeuksisia ja kontrolleja, todettiin lisäksi, että varsinkin, jos lapsuuden lukivaikeuteen liittyi matalampaa kielellistä osaamista tai luetun ymmärtämistä, se oli yhteydessä heikompaan koulutustasoon.

Tiina: Kouluttautuminen on varmaankin yhteydessä työllistymiseen?

Tuija: Joo. Rekisteriaineisto osoitti aika mielenkiintoisesti, että oppimisvaikeusryhmissä on enemmän pitkään työttöminä olleita, mutta he eivät ole samoja ihmisiä kuin matalasti kouluttautuneet, eli yhteys ei välttämättä ole aivan suora. Yksilöaineistossa kuitenkin todettiin, että jos lukivaikeus oli jatkunut aikuisuuteen asti, se oli yhteydessä pitkäaikaiseen työttömyyteen. Heistä, joilla lukivaikeus oli säilynyt, peräti 30 % oli ollut pitkäaikaisesti työttöminä, kun taas heistä, joilla lukivaikeus oli helpottanut, vain 14 % oli ollut pitkäaikaisesti työttöminä, mikä on jo melko lähellä kontrollia. Näyttäisi siis siltä, että lukivaikeuden helpottaminen on yhteydessä työllistymiseen.

Tiina: Ero on aikamoinen.

Tuija: On, se on todellakin iso, jos ajatellaan, kuinka paljon työttömyyttä on niillä henkilöillä, joilla on lapsena ollut lukivaikeus tai jokin muu oppimisvaikeus – myös Suomessa, jossa on hyvä erityisopetus ja koulusysteemi. Se oli ehkä hieman hätkähdyttäväkin tulos meille.

Tiina: Sanoit myös, että ”jokin muu oppimisvaikeus”.

Tuija: Niin, tästä rekisteriaineistostahan me näimme, että jos henkilöllä on matikkavaikeus, työttömyys on myös silloin korkeampaa kuin kontrolleilla.

Tiina: Entä, jos henkilöllä on sekä lukivaikeus että matikkavaikeus?

Tuija: Se on samaa luokkaa. Ne eivät yhdessä näytä lisäävän työttömyyttä.

Tiina: Sanoit aiemmin, että tässä tutkimuksessa ei ole kyse kehityskuluista, mutta mitä yhteyksiä lapsuuden oppimisen vaikeuksien ja aikuisuuden elämäntilanteen väliltä löytyy?

Tuija: Jos elämäntilanteena ajatellaan jotain muuta kuin työllistymistä tai kouluttautumista, rekisteriaineistosta huomattiin sellainen aika surullinenkin havainto, että tässä oppimisvaikeusryhmässä oli elämän aikana paljon enemmän käytetty psyykelääkkeitä. Meillä oli siis tiedossa, kuinka paljon Kela oli korvannut näille ihmisille ahdistus- tai masennuslääkitystä, ja prosentit tässä oppimisvaikeusryhmässä ovat huomattavasti korkeampia kuin kontrolliryhmässä.

Matematiikan oppimisvaikeusryhmässä masennuslääkkeistä Kelan korvausta oli saanut 30 % ja kontrolleilla luku oli 15 %. Nyt pitää tietysti muistaa, että me emme tiedä, miksi he ovat syöneet masennuslääkkeitä. Se ei välttämättä liity masennukseen vaan esimerkiksi kipuihin, unettomuuteen tai johonkin tällaiseen, mutta joka tapauksessa näiden lääkkeiden korvaavuuksissa oli huimia prosentteja.

Tiina: Entä sitten oppimisen vaikeuksien päällekkäistyminen ja kasautuminen?

Tuija: Siitähän me emme oikeastaan vielä tiedä yhtään mitään, koska alamme vasta nyt tutkia niitä henkilöitä, jotka ovat lapsena saaneet matikkavaikeusdiagnoosin. Jos ajatellaan rekisteriaineistoa, näyttää itse asiassa siltä, että matematiikan ja lukemisen vaikeuden yhdistelmä ei ole pahempi kuin matematiikan vaikeus sinällään. Jos ajatellaan näiden lääkkeiden syömistä, matikkavaikeusryhmässä niitä syödään jopa enemmän kuin matikka- ja lukivaikeuden yhdistelmän ryhmässä. Sen sijaan työllistyminen ja kouluttautuminen ovat suurin piirtein samaa luokkaa sekä matikkavaikeus- että matikka- ja lukivaikeusryhmissä.

Näissä ryhmävertailuissa lukivaikeutiset ovat selkeästi niitä, jotka voivat paremmin. Matikkavaikeus taas näyttää lisäävän riskiä. Matematiikkavaikeuden ja lukivaikeuden yhdistelmä ei kuitenkaan meidän mittareissamme näyttäisi olevan sen pahempi näiden tulosten kannalta. Se saattaa johtua esimerkiksi siitä, että sellaiset lapset ehkä huomataan koulussa paremmin ja he saavat aikaisemmin asianmukaista tai riittävää tukea tai heidät jopa jatkokoulutuksissa ohjataan heille paremmin soveltuville aloille. Tätä me emme tiedä, tämä on vain arvailua.

Tiina: Voidaanko kuitenkin sanoa, että matematiikan oppimisvaikeudet ovat suurempi riski?

Tuija: Siltä näyttäisi meidän aineistomme valossa, kyllä. Ne ovat riski nimenomaan tällaiselle psyykkiselle hyvinvoinnille ja aikuisuuden kehitystehtävien saavuttamiselle.

Tiina: Kyllä. Minkälaisia kielteiset tai kehitystä suojaavat tekijät ovat?

Tuija: Kaikkein merkittävin asia näyttäisi olevan tämän yksilötutkimusaineiston perusteella se, mitä lukivaikeudelle tapahtuu. Jos se helpottaa, asiat ovat paremmin. Lukivaikeuden parantamiseen näyttäisi olevan yhteydessä se, miten nopeaa nopea nimeäminen on ollut lapsuudessa, lukivaikeuden lievyys lapsuudessa sekä useamman henkilön tuki elämän aikana. Tavaltaan voitaisiin ajatella, että lukivaikeuden taso lapsena ja koettu tuki ovat suojaavia tekijöitä. Voihan olla, että henkilöt, joiden lukivaikeus on helpottanut, muistelevat helpommin saaneensa tukea kuin he, joiden lukivaikeus ei helpottanut. Emme tiedä, kuinka paljon he ovat saaneet tukea, mutta ainakin kokemus siitä, että elämän varrella on ollut useampi henkilö tukemassa, on yhteydessä siihen, että lukivaikeus on helpottanut.

Tiina: Luin tosiaan jostain, että tämä on kansainvälisestikin ainutlaatuinen seuranta-aineisto, eli tällaista ei ilmeisesti olla juurikaan tehty.

Tuija: Joo. Tämä on tietysti sillä tavalla ainutlaatuinen, että osallistujamäärä on iso. Rekisteriaineistoon liittyy myös se, että siinä ei ole lainkaan niin sanottua attritiota, eli siitä ei ole kukaan pudonnut pois ja siinä on tavallaan kattava tieto kaikista. On myös mielenkiintoista, että osallistujat ovat olleet lapsena melko luotettavasti tutkittuja. Maailmalla on tehty kyllä sellaisia tutkimuksia, joissa ihmiset, joilla on aikuisena ollut lukivaikeus, on poimittu silloin, mutta ei ole ollut tietoa, kuinka paha vaikeus on ollut lapsena tai onko sitä edes ollut. Silloin ei myöskään tule mukaan niitä, joilla lukivaikeus on helpottanut. Sillä tavalla voidaan siis ajatella, että tämä on harvinainen tutkimus.

Totta kai myös se, että tässä on päästy aikuisikään saakka, tekee tästä harvinaisen. Samalla on kuitenkin muistettava, että tämä on kliininen aineisto eikä tutkimus edellä kerätty aineisto, joten se tuo myös omia rajoituksiaan myös sen suhteen, miten tuloksia tulee tulkita tai mihin niitä voi soveltaa.

Tiina: Kerrotko, millaisia rajoituksia tällä on?

Tuija: Ensinnäkin täytyy suhtautua varauksella siihen, kuinka paljon klinikalle tulleet ihmiset edustavat niitä ihmisiä, jotka ovat tällä hetkellä tai silloinkaan olivat kouluissa. Kaikkia ei ohjata tutkimuksiin, opettajat eivät huomaa kaikkia, vaikka vaikeuksia olisikin, ja vanhemmat eivät jaksakaan lähteä kaikkia kuljettamaan. Sillä tavalla klinikan asiakkaat eivät välttämättä edusta sitä ryhmää, joka istuu koululuokissa.

Klinikalle eivät myöskään tule sellaiset henkilöt, joiden ensisijaisina ongelmina ovat olleet psyykkisen pahoinvoinnin ongelmat. Ne ovat yleensä jääneet perheneuvolan tasolla hoidettaviksi, mikä saattaa osaltaan olla vaikuttamassa siihen, minkä verran siellä on psyykkisen pahoinvoinnin päällekkäistymistä. Vaikka tässäkin aineistossa lääkeprosentit olivat korkealla, olisivatko ne olleet korkeammat, jos lähtöaineisto olisi ollut sellainen, jossa olisi ollut myös niitä lapsia, joilla ensisijaisesti oli vakavia psyykkisiä ongelmia?

Tiina: Mitä johtopäätöksiä tästä voidaan kokonaisuutena tehdä?

Tuija: Tietysti jollain tavalla positiivinen johtopäätös on se, että lukemista kannattaa kuntouttaa. Kuntoutuminen näyttää olevan yhteydessä siihen, että ihminen voi paremmin. Toisaalta lukivaikeuksisia kannattaa myös tukea, koska se, että tukijoita oli löytynyt, oli yhteydessä parempaan vointiin. Toisaalta tämä tutkimus osoittaa mielestäni sen, että vaikka meillä on hyvä terveydenhuolto, pedagogiikka ja erityisopetus sekä periaatteessa hyvä oppilashuolto kouluissa, myös meillä oppimisvaikeuksiin liittyy psykiatrasta problematiikkaa, psyykkistä pahoinvointia. Se on mielestäni sellainen asia, joka pitäisi monissa eri yhteyksissä ottaa vakavasti. Se pitäisi ottaa vakavasti jo silloin, kun lapset ovat alaluokilla.

Vaikka koulun ensisijainen tuen tavoite varmaan on oppimisen edellytysten tukeminen ja oppimisen tukeminen, ei saa unohtaa psyykkisen hyvinvoinnin edesauttamista ja sitä, että ihminen voisi hyväksyä oman vaikeutensa, sillä hän hyvin todennäköisesti elää jollain tasolla vaikeutensa kanssa aikuisuuteen ja vanhuuteen asti. Se edellyttää jollain tavalla ongelman hyväksymistä osaksi itseään, jotta sen kanssa voi voida hyvin. Tämä on mielestäni johtopäätös

koulumaailmaan, että ei saa unohtaa itsetunnon, itsensä hyväksymisen ja psyykkisen hyvinvoinnin tukemista.

Ajattelen, että koulumaailman ulkopuolella meidän tuloksemme tarkoittavat muun muassa sitä, että lasten- ja nuorisopsykiatriassa pitäisi ottaa vakavasti oppimisvaikeuksien mahdollisuus, eli vaikka lapsi tulisi psyykkisistä syistä hoitoon, oppimisvaikeus tulisi tutkia tai kartoittaa sekä toisin päin: vaikka lapsi on oppimisvaikeuksien takia joissain tutkimuksissa, psyykkistä puolta ei pidä unohtaa.

Vielä lähemmäs aikuisuutta menevä johtopäätös on se, että ilmeisesti nämä ihmiset tarvitsevat tukea pitkälle peruskoulun jälkeenkin sekä akateemiseen taitoon, hyvinvointiin että työmarkkinoille pääsemiseen ja siellä pysymiseen. Meillä ei ehkä ole tässä maassa varaa menettää heidän arvokasta työpanostaan vaan heidät pitäisi saada työllistymään.

Tiina: Millaisia terveisiä haluaisit vielä tiivistäen sanoa niille ammattilaisille, joiden tehtävänä on tukea oppimista ja kehitystä sen eri vaiheissa? Mikä siinä on kaikkein tärkeintä?

Tuija: Kaikkein tärkeintä... se onkin vaativa kysymys. Ehkä ajattelen niin, että ihmisen oma kokemus vaikeudesta on se, mikä pitäisi huomioida. On toki tärkeää tutkia, kuinka vaikeaa lukivaikeus on, mutta loppujen lopuksi kaikkein eniten merkitystä on ehkä sillä, miten ihminen itse siihen suhtautuu, kuinka paljon hän jaksaa ponnistella siitä huolimatta, miten hän hyväksyy vaikeuden tai itsensä ihmisenä, jolla on tämä vaikeus ja kykenee näkemään omat vahvuutensa. Ei pidä siis unohtaa vaikeuden tarkan selvittämisen ja tutkimisen lisäksi myös ihmisen oman kokemuksen ja hyvinvoinnin selvittämistä.

Tiina: Mm, ja sitten kokemus siitä, että on saanut tukea. Taisit viitatakin tuossa siihen, että ei ole tietoa tarkalleen siitä, minkälaista tuki on ollut.

Tuija: Tai ei meillä ole edes tietoa, oliko sitä oikeasti, vaan meillä oli ihmisen oma kokemus siitä, että tämän ympärillä oli ihmisiä, jotka ovat tukeneet. Minusta tämä sopii hyvin yhteen erään 80-luvun tutkimuksen tulokseen. Tutkimuksessa kysyttiin oppimisvaikeuden kanssa selvinneiltä ihmisiltä, mikä heitä oli auttanut. He vastasivat, että siihen vaikutti se, että heillä oli ollut yksi ihminen, joka uskoi heihin.

Tiina: Kiitos Tuija. Viittasitkin tuossa siihen, että aineistoa on vielä käsittelemättä, eli jäämme odottelemaan sitä laadullista aineistoa.

Tuija: Joo, laadullista aineistoa sekä matematiikan vaikeuksiin liittyvää aineistoa.

Tiina: Mielenkiintoista, kiitos!

Tuija: Kiitos!

Tekijät:

Aro, T., & Siiskonen, T. (2020). *Oppimisvaikeuksien pysyvyys ja niiden yhteys aikuisuuden elämänkulkuun*. Podcast. LUKILOKI-hanke 2018–2022. Jyväskylän yliopisto.